č. 1/XVII září 07 30.9.2007 21:46 Stránka 4

Humanitní vědy diskriminují samy sebe

O havarijní prostorové situaci, ignorování kauzy Budil a dalších bolavých místech UK s rektorem Václavem Hamplem

Jak se za víc než rok vašeho rektorského působení posunuly vaše plány na universitní kampus?

Mojí vizí není jeden magakampus UK někde na periférii, nýbrž jednak aktuální řešení nejkřiklavějších prostorových problémů, a dále postupná koncentrace infrastruktury UK do menšího počtu větších lokalit. V tomto smyslu jsme pokročili na Albertově. Další důležitou prioritou je řešení téměř „havarijní" prostorové situace FF a FHS. I zde jsou jednání o nových prostorách velmi pokročilá.

Dá se tedy například počítat s tím, že UK získá nějaké prostory v Klementinu nebo v Invalidovně?

Vzhledem k tomu, že financování stavby nové budovy Národní knihovny není zajištěno, využití prostor Klementina pro potřeby UK může být v nadcházejících letech nejvýše okrajové. V dohledné době řešením aktuálních prostorových problémů některých humanitních fakult nebude. Využití Invalidovny je v tuto chvíli otevřenou otázkou, možnosti jejího případného získání sledujeme a analyzujeme.

Často se říká, že přírodní vědy v rámci UK fungují na úrovni srovnatelné se špičkami v Evropě i jinde, kdežto humanitní vědy převážně zaostávají i za průměrem.

Jsem zastáncem názoru, že vynikající i méně vynikající vědce máme jak v přírodovědných, tak humanitních oborech. Například renomé, které má náš Egyptologický ústav ve světové egyptologické komunitě, mu většina českých přírodovědných odborníků může tiše závidět. Jsem ale přesvědčen, že devastující vliv komunistického režimu na úroveň naší vědy byl nejtvrdší ve většině humanitních oborů. Zotavení z tohoto stavu z podstaty věci není snadné a trvá dlouho. Takže není příliš divu, že na jeho relikty lze asi občas narazit.

Jak se stavíte k zaznívajícím výčitkám, že jsou humanitní vědy na UK diskriminovány na úkor věd přírodních?

Humanitní vědy navíc mají oproti přírodovědným tu nevýhodu, že u většiny z nich prakticky nejsou rozvinuté bibliometrické metody měření výkonu, takže tvrzení o kvalitě nebo její absenci jsou subjektivnější a hůře doložitelné, než je tomu u oborů přírodovědných. Není ale pochyby, že názory, které citujete, jsou nepřehlédnutelnou výzvou humanitní vědě jako celku k posílení vlastní reputace na základě solidních výsledků. Jsem ovšem vášnivým zastáncem teze, že hranice mezi dobrou a méně dobrou vědou či výukou nemá nic společného s hranicí mezi společenskovědními a přírodovědnými obory. A striktně vzato, není těžké doložit konkrétní kroky tohoto vedení ve prospěch právě humanitních oborů. Mám na mysli zejména zvýšení odměny pro řešitele společenskovědních projektů Grantové agentury UK (GAUK) a následné přerozdělení finančních prostředků GAUK ve prospěch humanitní sekce.

Právě GAUK ale toto diskriminační téma oživila. Průtahy při rozdělování peněz letos na jaře zasáhlo zejména žadatele ze společenskovědních oborů: výsledky se totiž nedověděli v únoru, ale až na samém konci května, což nepříjemně ohrozilo realizaci některých projektů...

Je ironií, že toto zpoždění – oproti přírodovědným a lékařským oborům šestitýdenní – dáváte do souvislosti s údajnou diskriminací humanitních oborů. Skutečnost je přesně obrácená. Primární totiž byla naše cílená změna pravidel GAUK tak, aby byla podstatně atraktivnější právě pro humanitní obory. To se také reálně stalo, nárůst počtu přihlášek v společenskovědní sekci byl několikanásobný. Tím narostly požadavky na práci oponentů. A ukázalo se, že časová disciplinovanost, která je pro tuto práci esenciální, není nepříjemně velké části expertů v těchto oborech tak vlastní, jak už se ustálilo v přírodovědných oborech. S určitou nadsázkou se tak dá říci, že v tomto případě humanitní vědy diskriminovaly samy sebe.

Veřejně jste prohlásil, že se tato situace nebude opakovat. Jaké budou konkrétní kroky, kterými toho docílíte?

Některé oponenty, popř. i zpravodaje, bude potřeba vyměnit.

Pod nucenou správu se přednedávnem dočasně dostala Husitská teologická fakulta, jedna z těch humanitních na „vaší" universitě. Hrozí podle vás něco podobného dalším fakultám UK?

Na HTF došlo k akumulaci několika pochybení vedení, která vedla kromě jiného k ekonomické destabilizaci a ohrožení akreditací studijních programů fakulty. Situace vyvrcholila odstoupením děkana několik měsíců po jeho jmenování. Bylo účelné, aby volbě nového děkana předcházelo několikaměsíční stabilizační období pod dohledem ustavené pracovní skupiny uznávaných odborníků. Šlo kromě jiného i o to, aby volbě děkana předcházelo obvyklé období, v němž se mohou kandidáti připravit a prodiskutovat své představy s akademickou obcí. To se povedlo, stejně jako ekonomická stabilizace fakulty a zažehnání akreditačního problému. Nevím o tom, že by podobně dramatická situace v současnosti hrozila někde jinde na universitě.

Potíže se nevyhýbají ani universitní Vědecké radě. Na jejím zasedání před prázdninami nastal problém s nedostatečným kvórem – bylo příliš málo přítomných, než aby se mohlo hlasovat o šesti profesorských řízeních. Šlo o výjimečnou situaci, nebo je to trvalý problém VR UK?

Stalo se nám to poprvé a věřím, že v takto vyhraněné podobě naposledy. Členové VR si svého členství váží, na druhou stranu to z podstaty věci musí být mimořádně zaměstnaní lidé. Se stejným problémem se potýkají podobná tělesa všude na světě.

Od jara v médiích figuruje tzv. kauza Budil. Jaký je váš názor na tento případ? Je to spíš ostuda akademického prostředí, nebo pouze zveličená a účelově nafouknutá bublina?

Nejsem s touto záležitostí obeznámen dost na to, abych mohl odlišit meritum věci od jejího mediálního zpracování.

Není „nebýt obeznámen" v případě tohoto veřejností vcelku sledovaného problému akademického prostředí poněkud alibistické? Neměl by rektor UK mít jasnější názor na situaci prorektora jiné university, když navíc figuruje ve vědecké radě jedné z fakult „jeho" university?

Záležitost prof. Budila je primárně problémem ZČU a příslušné vědecké komunity. Můj názor je, že oba tito aktéři to podle zpráv v médiích (jiné informace k tomu nemám) traktují přiměřeným způsobem.

A jak byste ohodnotil přístup Západočeské university k této kauze, tj. vývoj a výsledky jejího reagování na obvinění vlastního prorektora z plagiátorství?

Rektor ZČU – podle mě správně – ctil presumpci neviny a zároveň zorganizoval důsledné přešetření celé záležitosti. Zatím jsem v médiích nezahlédl a přivítal bych (ale opakuji, že se touto záležitostí nijak systematicky nezabývám) výsledky hlasování skupiny, která byla pro posouzení záležitosti ustanovena. Přece jen by pro mě měl jinou váhu jednomyslný verdikt oproti výsledku třeba 6:3. *(pozn. red. Etický panel, který posuzoval, zda se prof. Budil dopustil akademické nepoctivosti – plagiátorství, odpověděl na tuto otázku 14. září záporně; došel zároveň k názoru, „že v určitých publikacích prof. Budila byla i některá závažná pochybení, která však často pramenila z toho, že se jednalo o práce na pomezí populárního textu, kde nároky na citační ‚čistotu' nejsou tak přísné, a vědecké práce.")*

Existuje v rámci UK pro podobné případy obvinění z plagiátorství nějaká strategie? Pokud ne, tak jak se v podobných případech postupuje?

Ne, zatím jsme byli podobných případů mezi akademickými pracovníky ušetřeni. Strategií tedy je případné jednotlivé případy, mělo-li by k nim dojít, řešit jednotlivě. Takováto zkušenost pak může vytvořit kvalifikovanější základ pro nějakou „hromadnou" strategii než její *de novo* sepisování od kancelářského stolu. V nejbližší době předložíme Akademickému senátu UK návrh etického kodexu v konturách přijatých Českou konferencí rektorů a Radou vysokých škol.

Říkáte, že UK je zatím „podobných případů ušetřena" – existuje ale dopis senátora Martina Mejstříka z prosince loňského roku, který se na členy Vědecké rady UK obrací s otázkou nad možným plagiátorstvím u docentky Gladkové. (Mejstřík se odkazuje na stať ruské lingvistky a bohemistky Neščimenkové, která „naznačuje, že značná část koncepčních tezí doc. Gladkové je opsána".)

Paní doc. Gladková z UK FF měla to „štěstí", že na její profesorské řízení před časem upozornil anonym zneužívající jména tou dobou několik měsíců mrtvého experta. Proto jsem se spolu se svým kolegiem a několika odborníky v oboru touto záležitostí zabýval podstatně zevrubněji, než je u profesur obvyklé. Po opravdu důkladném projednání jsem osobně přesvědčen, že v tomto případě o plagiátorství ani jiné morální pochybení nejde. Vědecká rada UK by se k tomu měla vyslovit na svém nejbližším zasedání.

Před prázdninami byly zveřejněny teze Bílé knihy terciárního vzdělávání. Pokládáte je za rozumný směr vývoje? A jak se UK snaží podílet na výsledné podobě připravované reformy?

Vítám každou snahu o zlepšení VŠ prostoru v ČR. Teze Bílé knihy představují zajímavý pokus, ovšem nedodělků, nedoložených a někdy nepravdivých premis, nedomyšlených souvislostí a nepodložených očekávání je tam na můj vkus trošku dost, a to i když jde teprve o „mínus první" verzi. Tak ji nazval jeden z členů týmu Bílé knihy na nedávném semináři. Zvláště citelně chybí diskuse alternativ.

Měly by se podle vás v rámci reformy proměnit vazby rektorátu a fakult? Co se UK týče, měly by se spíše posílit a více centralizovat, nebo uvolnit a nastavit větší volnost pro rozhodování samostatných fakult?

Nemyslím, že by slabým místem fungování UK byly nedostatečné pravomoci fakult. Větší schopnost university vystupovat a fungovat jako jeden subjekt by myslím byla prospěšná.

Jaký je váš názor na případný vstup privátního sektoru do správních rad universit? Je to cesta do pekel, nebo cesta k silnější pozici universit?

Neumím si moc představit, jaké firmy by měly být zastoupeny ve správní radě UK tak, aby kvalifikovaně ovlivňovaly dění ve všech oborech, které se u nás pěstují. U university výzkumného typu, jako je naše, musí být komunikace s privátním sektorem na jiných rovinách.

Vnímáte UK jako elitní školu mezi ostatními českými universitami až tak silně, že byste podpořil případný zákonný statut, který by její výjimečnost ukotvoval?

Vnímám solidní postavení UK velmi silně, nicméně mě to nevede k usilování o nějaký extra zákon. Spíše bych stál o to, aby se stát jasně rozhodl, zda chce nebo nechce mít universitu v první světové dvoustovce, existuje totiž analýza, podle níž má lidstvo v současnosti kapacitu na cca 200 elitních universit. Pokud chce, měl by vyjednávat s tou, která k tomu má nejblíž. UK je v různých mezinárodních žebříčcích z ČR s velkým náskokem nejlepší, kolem 250. místa, celkem je na světě cca 17 000 VŠ/universit). Já jsem za Universitu k takovémuto jednání připraven.

ptala se Katka Volná

FORUM 2000 po 10 letech

Slovo *globalizace* dnes slyšíme na každém kroku. Na globalizaci svádíme všechno možné, ať jsou to vysoké ceny ropy, znečištění ovzduší, počítačoví piráti, teroristi. Každý toto slovo používá, a málokdo se zamyslí nad tím, co vlastně znamená. Globalizace je proces, který má řadu souvislostí, důsledků i příčin. Lze v něm najít pozitivní i negativní stránky. Před 10 lety, v roce 1997, uspořádal prezident Václav Havel první konferenci nazvanou FORUM 2000, které se zúčastnili prominentní intelektuálové z celého světa. Cílem bylo diskutovat o nejpalčivějších problémech dneška, z nichž většina souvisí právě s procesem globalizace. V následujících letech se konaly další konference s týmž názvem. U příležitosti 10. výročí se V. Havel rozhodl vydat publikaci, která by zmapovala témata konferencí a jejich vývoj od roku 1997.

Jazykem publikace ***The View from Prague*** je angličtina; jejím cílem je oslovit světovou veřejnost s určitým poselstvím, které je výsledkem konferencí. Tomu odpovídají i témata jednotlivých kapitol – duchovní předpoklady našeho globálního přežití, svět, který jsme zdědili, svět dnešní a naděje do budoucnosti, jak reagovat na pluralitu kultur, sociálně kulturní desintegrace způsobená globalizací, význam náboženství v procesu globalizace, vědomí vztahu mezi ekonomikou, politikou a etikou jako východisko globální správy věcí veřejných, ekonomie a sociální a etické problémy, globální stav životního prostředí a odpovědnost člověka. Ambicí publikace není podrobně popsat průběh všech konferencí FORUM 2000 nebo ukázat jednoznačnou cestu řešení problémů dnešní civilizace: Příspěvky shrnují nejdůležitější myšlenky, které na konferencích zazněly a nejdůležitější závěry konferencí.

Na publikaci se autorsky podíleli kromě Václava Havla samotného také další osobnosti, které se konferencí účastnily: Tomáš Halík, Takeaki Hori, Vladimír Karfík, Jana Marková, Václav Mezřický, Juří Musil a Jiří Pehe.

Otázkou je, zda akce typu konferencí FORUM 2000 přinášejí odpovědi na podstatné otázky současnosti a zda jsou cestou, jak takové odpovědi nalézt. S tímto očekáváním nejspíš také řada čtenářů k četbě přistoupí. Je přitom nutno podotknout, že kniha je určena především lidem, kteří vnímají současnou situaci globální ekumény – dá-li se vůbec světové společenství takto označit – jako plnou vyhrocených a téměř neřešitelných rozporů a zjevných či skrytých nebezpečí.

Dnešní člověk je zvláštním způsobem rozporuplný. Naše poznávací schopnosti nám umožňují naprosto jasně vidět problémy a nebezpečí, jimž čelíme, ale naše schopnost a ochota se jim postavit je velice omezená. To je základní premisa, o které mluví Václav Havel. Nebezpečí či hrozby skutečně známe; jde o terorismus, ekologickou krizi, zdroje energie, chudobu velké části lidstva a další. Tyto hrozby neodstraníme, problémy nevyřešíme za pomoci sebesofistikovanějších technických metod, administrativních opatření nebo systémových změn. To všechno jsou opatření pohybující se na povrchu, která mohou některé problémy řešit, ale která nemohou přinést podstatnou změnu, jež by vedla k odstranění jejich příčin. Potřebujeme hlubší změnu, změnu pojetí světa a vztahu člověka k němu (V. Havel).

V úvodu knihy pokládá Havel základní otázku: proč lidstvo nedělá nic pro odvrácení hrozeb, které již dnes tak dobře zná, a proč se stále nechává unášet dál jakoby věčným pohybem v zásadě neovlivněným jeho vlastním sebeuvědoměním nebo znalostí jiných alternativ budoucího vývoje, a aniž by tedy fakticky bylo tímto sebeuvědoměním samo ovlivněno. Havlovým výchozím poznatkem je, že lidstvo nenávratně ztrácí to, co znaly či měly předchozí civilizace – vztah k věčnosti a nekonečnu a z toho vyplývající smysl pro pokoru a odpovědnost, vztah ke světu jako celku, k jeho metafyzickému řádu, k zázraku stvoření, k Zemi, ke světu, k naší vlastní budoucnosti.

Čtenář bude jednotlivé kapitoly a jejich kvalitu či užitečnost pochopitelně posuzovat podle svého zaměření a zájmu. Nejzajímavější kapitolou je ta věnovaná významu náboženství a jeho přeměnám v procesu globalizace; napsal ji Tomáš Halík. Nepochybně osloví i člověka nevěřícího, přesně tak, jak Halík dokáže oslovit čtenáře ve svých knihách či přednáškách. Zaujme snahou „jít po podstatě", po vnitřních, duchovních příčinách povrchnosti dnešního člověka. V rámci „své" kapitoly cituje Halík řadu významných světových myslitelů z různých náboženství. Je zajímavé, že jejich obavy mají stejný důvod, tj. ztrátu duchovního rozměru člověka. Jak to vyjádřil jeden z účastníků konferencí, shodou okolností buddhista, „lidská bytost nemůže přežívat jen pomocí fyzického uspokojování svých potřeb. Lidské bytosti mají duchovní touhy, které musejí být naplněny". Zajímavé jsou rovněž úvahy o kořenech lidských práv, jejichž koncepce dnes velice často nahrazuje víru. Jaká je např. vazba mezi tímto demokratickým konceptem a západním křesťanstvím?

Jinou kapitolou ukazující na zcela zásadní, hluboký problém dneška je kapitola věnovaná environmentální problematice, zpracovaná Václavem Mezřickým. Přestože popisuje především environmentální problémy a některé možné koncepční přístupy k jejich řešení, jako je třeba princip udržitelného rozvoje, ve svém závěru se obrací stejným směrem jako úvahy v kapitole Tomáše Halíka. I zde konference došly k závěru, že hlubší, duchovní rozměr člověka by měl být základem řešení těchto problémů. Jak bylo řečeno na konferenci v roce 1998 „...udržitelnost není ani čistě ekonomický koncept, ani čistě ekologický koncept. Není to ani čistě přírodovědecký koncept, ale je to v zásadě etický požadavek" (Hans Küng).

Výběr těchto dvou kapitol nemá naznačit, že kapitoly ostatní nejsou zajímavé. Je však pozoruhodné, jak se od zmíněných dvou liší. Jako by tzv. nešly po podstatě věci; nepátraly po příčinách. Popisují diskuse o nástrojích, o formách a cestách řešení, jako je například změna pravidel a institucí globální ekonomiky, reforma OSN, řešení otázky menšin apod. Samy o sobě zásadní obrat přinést nemohou, nevycházejí-li z odpovědí na uvedené podstatné otázky. Mohou zmírňovat některé nejbolestnější dopady negativních jevů nebo zpomalovat proces, který se za stávající situace jeví především mnohým přírodovědcům jako téměř neodvratně spějící k celkovému kolapsu civilizace. Připomeňme v této souvislosti dvě práce recenzované Respektem, a to především *Zhroucení* (Collapse) Jareda Daimonda a *Zhroucení složitých civilizací* (The Collapse of Complex Societies) Josepha A. Taintera.

Publikace poměrně věrně zachycuje směr, jakým se ubíraly diskuse v rámci FORA 2000 v uplynulém desetiletí. Je nepochybné, že jejich nenahraditelný význam spočíval v tom, že po překonání rozdělení světa v roce 1989 poskytla Praha jako první intelektuálům různého filozofického, náboženského, ekonomického a jiného zaměření z různých konců světa příležitost na globální úrovni diskutovat o tématech, která představují nejnaléhavější výzvy pro současné lidstvo. V tomto směru FORUM 2000 svoji roli splnilo možná již před několika lety. Je možné, že konference pojaté tak jako doposud už poněkud vyčerpaly svůj potenciál a že je spíše čas uvažovat o jiné formě setkávání takto zaměřených myslitelů a hledání cest a řešení problémů, které se od roku 1997 nezmírnily, naopak spíše ještě přiostřily a vznikly nové (typicky terorismus po 11. 9. 2001).

Intelektuálové by zřejmě už neměli jen diskutovat sami mezi sebou, ač na úrovni mezinárodní. Měli by skutečně pátrat po příčinách toho, proč člověk nedělá něco pro odstranění hrozeb, které zná. Což byla jedna z hlavních otázek V. Havla. Je otázkou, jak a zda to mohou dělat. Intelektuálové byli vždycky poněkud nesrozumitelní pro ostatní a byli považováni za naivní podivíny a trochu exotická stvoření. Neměli by se však omezit na to, aby jednou, až problémy budou ještě vyhrocenější, řekli „vidíte, my jsme vám to říkali". Za zamyšlení stojí například některé myšlenky z již zmíněné knihy *Kolaps* J. Diamonda. V jedné z kapitol se snaží odpovědět na otázku, proč společnosti přijímají špatná rozhodnutí, jež vedou k jejich zhroucení. Diamond uvádí některé hlavní důvody, jež ilustruje na praktických příkladech špatných rozhodnutí, která negativně ovlivnila vývoj konkrétních společností. Patří k nim především neschopnost předjímat problémy a jejich závažnost, neschopnost nebo neochota problém uznat, dojde-li k němu, dále neschopnost problém řešit, byl-li již rozpoznán (například v důsledku konfliktu zájmů mezi vládnoucí elitou a většinovou společností) a konečně neúspěšné řešení problému. V závěru této kapitoly vyzdvihuje Diamond roli vůdčích osobností, které měly odvahu problém pojmenovat a snažit se ho řešit – i přes počáteční kritiku, nepopularnost, popř. výsměch.

Otázkou však je, jak široká a vlivná může být dnes nakonec obec těch, kteří se ještě o názory světových intelektuálních špiček zajímají.

Eva Kružíková

Václav Havel et al., ***The View from Prague. The Expectations of World Leaders at the Dawn of the 21st Century.*** Central University Press, Budapest New York, 2007, 276 str.